

ROM. BANIȚĂ ('VAS DE LEMN FOLOSIT CA MĂSURĂ PENTRU CEREALE') ȘI LEGĂTURILE SALE CU FAMILIA LEXICALĂ A ROM. BAN ('TITLU FEUDAL')

DE
ADRIAN PORUCIUC*

Abstract:

The first part of this article contains the author's objections to the mainstream etymological opinions according to which Romanian (Rm.) *baniță* was borrowed from Slavic, the putative source-word being a Slavic **banica*. The latter has been presented as a suffixed diminutive from Slavic *banja* 'bath (tub)', in its turn borrowed from Vulgar Latin (**bannea* < Lat. *balnea*). In fact such an etymological interpretation is debilitated by a number of confusions and conflation. Therefore, this author propounds a connection between *baniță* and *ban* 'local authority' (later 'feudal title'), whose Old Germanic origin has already been demonstrated. In such a case *baniță* would appear to have designated a standard measure for grain that dates from the period during which Germanic elites imposed tributal systems on non-Germanic populations of Eastern and Southeastern Europe.

Keywords: Romanian "*baniță*"; Romanian "*ban*"; etymology; Slavic words; Old Germanic.

O PREZENTARE CRITICĂ A ETIMOLOGIILOR PRECEDENTE

După cum sugeram în finalul unui articol anterior¹, există suficiente argumente care ar susține o ipoteză potrivit căreia rom. *baniță*, ca denumire a unui vas folosit ca măsură de capacitate pentru cereale, este legat de rom. *ban* 'titlu feudal' și, în ultimă instanță, de vechiul germanism *bann*, cu sensuri precum 'rânduială, jurisdicție, prohibiție, autoritate feudală'². Ca și în cazul lui *ban*, am pornit și în cazul lui *baniță* de la faptul că există mult prea multe neclarități în propunerile etimologice care s-au exprimat până acum cu privire la respectivul termen, iar acele neclarități decurg mai ales din trimiterea (greșită) la „vechiul slav” *banja* 'baie'. Voi observa însă și că nu toate dicționarele recente pe care le-am consultat prezintă proveniența rom. *baniță* din slavă ca fiind sigură (și nici nu este, după cum voi demonstra mai jos).

Ciorănescu (2001), în articolul privitor la rom. *baniță*, îi prezintă mai întâi înțelesurile de bază: „Unitate veche de măsură de capacitate pentru cereale, de valoare diferită după epoci și regiuni, dar în general egală cu 20 ocale [...]. De la introducerea sistemului metric, se denumește de obicei astfel măsura de 20 de litri, pentru cereale”. În ce privește originea termenului, Ciorănescu s-a conformat unei vechi păreri (care fusese enunțată mai întâi de Cihac): „Sl. *banja* 'baie, vas rotund'. Cu dim. *banica*, de unde bg. *banica* 'vas, vapor' [...]. Semantismul rom., care nu apare în sl., se explică prin forma curentă a vasului care servește ca măsură”³.

În MDA-I (2001), datorită ordonării alfabetice, apare mai întâi varianta regională *banețe*, cu sensurile: '1. oală pentru băut apă; 2. conținutul unei banețe'. Cuvântul este considerat a avea „etimologie nesigură”, adăugându-se totuși (cu îndreptățire) „cf. *baniță*”. În ce îl privește pe *baniță* (pl. *banițe*, sau, „rar”, *băniți*), în articolul separat dedicat acestuia, autorii aceluiași dicționar indică o primă atestare abia către mijlocul secolului XIX. Ca origine este indicat un „bg. *баника*” (de fapt o redare greșită a bulg. *banica*, care este o transliterare a formei chirilice *бануца*, care arată pronunție cu /tz/, nu cu /k/). Dintre sensurile rom.

* Institutul de Arheologie, Academia Română-Filiala Iași; aporuciuc@yahoo.com.

¹ PORUCIUC 2017.

² Vezi prima parte din PORUCIUC 2016.

³ Vezi CIORĂNESCU 2001: s.v. *baniță*. Rămânem nedumeriți cu privire la bulg. *banica* (a se pronunța /bânitza/), care, potrivit respectivului articol de dicționar (tradus din spaniolă), ar fi ajuns să însemne nu doar „băiță”, ci și „vapor”.

baniță consemnate în același articol de dicționar, le voi menționa pe următoarele: '1. unitate de măsură pentru cereale [...]; 2. conținutul unei banițe [...]; 4. vas special (din doage) care are capacitatea unei banițe'. Demne de atenție sunt următoarele expresii date tot acolo (expresii a căror existență indică, oricât de indirect, vechimea cuvântului în română): *a avea capul cât banița* (= avea un cap mare; a avea dureri de cap; a fi mahmur (după o petrecere)); *a da cu banița și a scoate cu lingura* (= a da mulți bani cu împrumut și a-i primi foarte greu înapoi); *banița cu care dai, cu aceea primești* (= după faptă și răsplată).

În sfârșit, mai recentul DELR-I (care sintetizează păreri ale unor înaintași în domeniul etimologiei românești) îl prezintă pe *baniță* ca având sensul de bază 'vas de lemn, servind ca măsură de capacitate'. Remarcabilă este, în același articol, indicarea unei timpurii atestări din 1490, an în care a fost consemnat un nume de persoană bazat pe apelativul *baniță*. (De fapt, o asemenea atestare implică o și mai mare vechime pentru apelativul din care a putut proveni un asemenea nume propriu timpuriu.) Tot în articolul *baniță* din DELR-I este dată o consistentă serie de derivate (atestată între 1895 și 1908): *bănicer*¹ 'meșter care face banițe'⁴, *bănicer*² 'baniță', plus diminutivele *bănicioară* și *bănicior*. În ce privește originea lui *baniță*, autorii DELR indică „etimologie nesigură”, fiind însă imediat enumerate opiniile înaintașilor care au propus proveniența din „vechea slavă”: „Probabil v. sl. **banica* (cf. v. sl. *banja*, sb. *banjica*, bg. top. *Banice*) [...]

De fapt, elementul care trebuie să-l fi determinat pe Cihac (și pe alți filologi după el) să vadă în rom. *baniță* un slavism trebuie să fi fost sufixul *-iță* (la care voi reveni mai jos). Însă propusa legătură cu „v. slav. *banja*” sau cu vreun diminutiv al acestuia (**banica*) este neavenită, din mai multe motive. În primul rând, este de luat în considerație faptul că ceea ce a fost prezentat ca „v. slav. *banja*” nu este un cuvânt din fondul proto-slav, și nici nu este un „vechi împrumut din latina populară” în slavă, cum l-a considerat Vasmer, în articolul privitor la rus. *баня* '(cameră de) baie'⁵. Articolul respectiv dă, ca primă atestare, un derivat (*баньско*) atestat în vechea slavonă bisericească din sec. XI (următoarea atestare fiind, tot după Vasmer, un sârb.-croat. *banja* din sec. XIV)⁶. Secolul XI este însă oricum prea târziu pentru a reprezenta o perioadă de contacte între vorbitori de slavă și de „latina populară” propriu-zisă. Putea fi vorba în respectiva perioadă doar de contacte ale unor vorbitori de limbi slave istorice (deja diferențiate) cu vorbitori de est-romanică (de dalmată sau, mai degrabă, de română timpurie), eventual și de romanică alpină (friulană). Era și perioada în care toți românii încă îl pronunțau pe *baie* ca *ban'e*, așa cum încă îl pronunță aromânii de azi⁷.

Merită menționat și faptul că recentul DELR-I (s.v. *baie*) susține, justificat, proveniența directă din lat. **bannea* (< *balnea*) a rom. *baie*, inclusiv cu sensul de 'mină'⁸. Iar în ce îl privește pe acel bulg. *banica* (presupus a reprezenta un diminutiv de la *banja* 'baie'), care este termenul invocat de Ciorănescu în articolul său despre *baniță* (vezi mai sus), ar fi de observat și că dicționarul bulgar-român Iovan 1994 dă *баница*

⁴ Cu privire la acel *bănicer*¹, este de menționat ce spune IORDAN (1963: 224) referitor la oiconimul *Băniceri*: „nume de agent de la *baniță*, explicat [...] prin 'meșter de făcut banițe sau văcălii (coșuri) de banițe din coajă de tei'”.

⁵ VASMER, I, 1986, s.v. *баня*.

⁶ În cuprinzătorul dicționar GEORGIEV *et al.* 1971, s.v. *баня*, se afirmă că respectivul cuvânt bulgăresc (pentru care se indică tot o origine „latină populară”) a fost atestat încă din „vechea bulgară” și că el stă la baza unor toponime bulgărești precum *Banja*, *Bansko* și *Banica* (*Баня*, *Банско*, *Баница*).

⁷ Cf. PAPAHAĞI 1974, s.v. *ban'e*. În timp ce aromâna a păstrat un *n* „muiat” în *ban'e* 'baie', în varianta dacoromână a cuvântului nazala în discuție a dispărut, prin palatalizare extremă (așa cum a dispărut, de exemplu, și din dacorom. *râie*, căruia îi corespunde arom. *rân'e*, din lat. *aranea*). Trebuie oricum respinsă ideea că *baie* ar fi putut ajunge în română doar prin intermedierea slavei, care, la rândul ei, l-ar avea pe al său *banja* direct din „latina populară”. De menționat aici este și opinia unui reputat clasicist-romanist, MIHĂESCU (1993: 455), care, după ce arată că lat. pop. **bannia* « devait entrer dans tous les parlers slaves méridionaux », se referă și la evoluția acelui termen latin în română: « Quant au mot dr. *baie* 'bain, mine', ar. *baie*, idem, il prouve que pendent longtemps sa prononciation a dû être **bańna*, car la prononciation **bańna* aurait conduit à **bńie*; il est possible pourtant qu'une forme *bańa* se soit perdue en roumain et a été ensuite empruntée aux Slaves ». Consider totuși că posibilitatea împrumutării rom. *baie* din slavă nu este plauzibilă și că reconstrucția **bańna*, luată în considerație chiar de Mihăescu, le explică perfect atât pe dacorom. *baie* (cu a păstrat în fața celui *ńń* „geminat”), cât și pe arom. *baie*.

⁸ Cf. DELR-I, 2012, s.v. *baie*, unde, cu privire la sensul 'mină', se propune „cf. it. *bagno* 'ocnă (pentru condamnați)’”. Indicația marchează de fapt renunțarea la o mai veche opinie potrivit căreia respectivul sens al rom. *baie* ar fi fost preluat de la magh. *bánya* (care, la rândul lui, este prezentat ca împrumut din slavă în dicționarul ZAICZ 2006, s.v. *bánya*).

(nemarkat ca diminutiv de la *баня*) doar cu sensul de ‘plăcintă’⁹. În plus, într-un dicționar macedonean-român¹⁰ *баница* apare cu sensurile ‘brînzoaică, plăcintă cu brînză, piroșcă’ – ceea ce ne poate face să ne întrebăm dacă asemenea sensuri secundare nu se datorau cumva tocmai formei de „recipient” a unor asemenea plăcinte.

Fără a complica prea mult demonstrația, se cuvine totuși menționată aici (mai ales având în vedere că vasul denumit *găleată* a avut, în unele zone românești, aceeași funcție ca cel denumit *baniță*) similitudinea semantică dintre bulg./maced. *баница* ‘plăcintă’ (transliterat ca *banica*) și termenul francez *galette* ‘plăcintă’. Am în vedere că ambele cuvinte desemnează plăcinte care au „la bază” un blat rotund de aluat, cu marginile răsfrânte în sus, ca pentru a forma un recipient menit să rețină umplutura înaintea și pe timpul coacerii. În aceste condiții nu consider că este plauzibilă etimologia indicată într-un dicționar etimologic francez¹¹, unde se invocă o „analogie de formă” pentru a-l explica pe fr. *galette* ‘plăcintă’ prin fr. *galet* ‘pietricică rotunjită’. Dacă este să vorbim de o analogie, atunci, în cazul fr. *galette*, referirea ar fi nu la forma de „pietricică”, ci mai degrabă la forma de recipient, în care caz originea cuvântului francez ar fi de găsit în același termen lat. *galleta* din care provine rom. *găleată* (pentru care vezi CIORĂNESCU 2001, s.v. *găleată*). Un raționament similar trebuie aplicat și în explicarea termenului bulg./maced. *banica* ca denumire de plăcintă (tot cu referire la ideea de recipient). Dar tema din bulg./maced. *banica*, ca și cea din rom. *baniță*, trebuie, în ultimă instanță, trimisă nu la lat. **bannea* ‘baie’, ci la proto-germanicul **banna* (care stă la baza unor termeni precum germ. *Bann* și eng. *ban*)¹², deci, implicit, și la o legătură dintre un recipient standard și denumirea unei autorități care impunea unități de măsură pentru dările în cereale (vezi mai jos).

DE LA APELATIVE LA NUME PROPRII

Bulg. *Banice*¹³, cel menționat în articolul *baniță* din DELR-I (vezi mai sus), aparține cu siguranță seriei de toponime românești din Bulgaria la care s-a referit Solta (în legătură cu un *Banișor* din zona Sofiei)¹⁴. Chiar mai semnificativ este faptul că un document bizantin din 1336 menționează un toponim *Banitzza* în „Vlahia” din vecinătatea Muntelui Olimp¹⁵. Iar respectivului toponim (foarte probabil aromân) îi corespunde perfect numele de sat hunedorean *Bănița*, atestat mai întâi ca *Banyitza* în anul 1839¹⁶. La acest punct nu se poate neglija nici seria de nume de familie dacoromâne (incluse în dicționarele Constantinescu 1963 și Jordan 1983), care le include pe *Banița*, *Baniță*, *Bănița* și *Băniță*¹⁷. Pe acestea însă, ca și pe *Banitzza* de la Olimp și pe *Banice* din Bulgaria, le-aș interpreta ca transferuri onomastice nu neapărat de la apelativul *baniță*, ci mai degrabă de la antroponimul *Ban(u)*, sau chiar direct de la titlul de *ban*, în varianta lui

⁹ Cf. IOVAN 1994, s.v. *баница* (*banica*). Același dicționar dă, ca articole separate, și derivate precum *баничар* (*baničar*) ‘plăcintar’, *баничарница* (*baničarnica*) ‘plăcintărie’ și *баничка* (*banička*) ‘pateu’.

¹⁰ Cf. TOMICI 1986, s.v. *баница*.

¹¹ BAUMGARTNER, MÉNARD 1996, s.v. *galette*.

¹² Cf. PFEIFER 2004, s.v. *Bann*.

¹³ După cum voi arăta și într-o notă mai jos, dicționarul etimologic GEORGIEV et al. 1971 s.v. *баня*, dă un toponim terminat nu în *-e*, ci chiar în *-a*, anume *Баница* (= *Banica*), alături de *Баня*, *Банско*, toate trei fiind prezentate ca având la bază apelativul *баня* ‘baie’ (o explicație discutabilă).

¹⁴ SOLTA 1980: 162.

¹⁵ Cf. FONTES 1982: 119. În perioada din care provine documentul în discuție (sec. XIV) valoarea fonetică a literei grecești beta încă „ezita” între /b/ și /v/. De exemplu, bulgarii erau desemnați ca Βουλγάροι, dar și numele vlahilor era scris tot cu beta, adică Βλάχοι. Totuși nu trebuie să ne îndoim că acel *Banitzza* (transcris așa de prestigiosii editori ai volumului *Fontes* în discuție) se pronunța cu /b/ inițial, mai ales dacă ținem cont și de evidentele corespondente din Bulgaria (*Banica*, *Banice*) și din România (*Bănița*).

¹⁶ Cf. SUCIU, I, 1967, s.v. *Bănița*.

¹⁷ În legătură cu sufixarea respectivelor antroponime, este de menționat că, în introducerea la dicționarul CONSTANTINESCU (1963: LXII), sunt prezentate, ca variante ale unui „sufix diminutiv” (fără precizarea originii acestuia), *-iță* „pentru masculine” (*Chiriță* < *Chiru*, *Dăniță* < *Dan* etc.) și *-ița* „pentru feminine” (*Anița* < *Ana*, *Marița* < *Maria* etc.).

„sătească”¹⁸. Pe linia respectivă, într-un caz precum cel al antroponimului *Băniță*, Iordan a avut dreptate să facă trimitere la *Banu*, la rândul lui trimis la *Ban*, iar acesta la apelativul *ban* „rang boieresc”¹⁹. Dar, așa cum am dorit să demonstrez aici, tot la acel apelativ *ban* (și nu la neatestatul „v. slav. **banica*”) trebuie trimis și apelativul rom. *baniță*.

Voi mai adăuga aici și că D. Gămulescu, autorul unui valoros volum privitor la influențe românești în sârbă-croată, a considerat că toponimele *Livada* și *Banjica* din Serbia nu trebuie socotite a fi românești, deoarece ele „nu prezintă nici o trăsătură specifică românească”, autorul respectiv adăugând și că „în sîrbocroată figurează apelativele *livada*, *banjica*”²⁰. Interesant este că, la altă pagină, cu referire la regiunea Krivelj, Gămulescu menționează că *Banjica* este un toponim frecvent, care apare și în combinații precum *Kurgol Banjica* și *K'ntu Banjica*, ale căror prime componente se bazează, potrivit lui Gămulescu, pe sintagma rom. *cur gol*, respectiv pe apelativul rom. *cânt*. Existența unor asemenea combinații pot ridica îndoieli cu privire la originea pur slavă a tuturor oiconimelor *Banjica* din Serbia. De observat este că, în contextul respectiv Gămulescu nu a menționat și existența apelativului *baniță* în română (autorul în discuție socotind probabil că respectivul apelativ oricum a provenit din slavă). Voi menționa și că, potrivit unor informații turistice de pe internet, părerea generală despre nenumăratele toponime *Banjica* din Serbia, Bosnia, Croația și Muntenegru este că (mai ales deoarece în unele cazuri chiar este vorba de stațiuni balneare, deci de „băi”) ²¹ toate acele toponime s-ar baza pe un diminutiv *banjica*, de la *banja* ‘baie’. Așa se face că aceeași sursă electronică propune, în engleză, interpretarea lui *Banjica* ca „little spa”²². Dar oare tot la „băițe” se refereau *Banitza* de la Muntele Olimp, *Banica* și *Banice* din Bulgaria, precum și *Bănița* de lângă Hunedoara?

Se pare, mai degrabă, că ne confruntăm aici cu efecte (din categoria etimologiilor populare adoptate și la nivel savant) a căror cauză a fost o foarte timpurie contaminare între termeni proveniți din lat. **bannea* (< *balnea*) și termeni din familia vechilor germanisme *bann* și *banna*²³. Voi aminti că, în articolul privitor la *Ban* din dicționarul său onomastic, Constantinescu face referiri și la derivate cu sufixul *-iță*, precum un antroponim *Baniță* (atestat în Moldova din perioada domniei lui Ștefan cel Mare), sau oiconimul „*Banița* sau *Bănița*”²⁴. Pentru acel „toponim ardelean” Constantinescu ia însă în considerație și o propunere etimologică (a lui A. Cristureanu) potrivit căreia „s-ar admite ipoteza < *bae* [=baie] cu *n* palatal”. Constantinescu nu ar fi fost îndreptățit să acorde credit respectivei explicări a oiconimului *Bănița*²⁵ ca bazat pe apelativul *baie* (interpretare practic identică celei generalizate cu privire la sârb. *Banjica*). El a avut însă, foarte probabil, dreptate în a prezenta antroponimele românești *Baniță* și *Bănița* alături de *Bănat*, *Bănău* și *Bănescu*, toate evident legate de antroponimul *Ban* și, indirect, de apelativul *ban* (mai precis, de *ban*¹ ‘titlu feudal’).

Unele efecte ale contaminării dintre *baie* și *bănie* sunt de găsit și în evoluțiile bilingv-divergente ale unor toponime din Transilvania. De exemplu, din dicționarul toponimic al lui Suciu aflăm că maghiarii au desemnat ca *Bánya* (care reflectă evident apelativul magh. *bánya* ‘baie’)²⁶ nu doar localități pe care românii

¹⁸ Mă refer la timpuria folosire a rom. *ban* ca denumire de modest jude local, funcție pe care am scos-o în evidență, în PORUCIUC 2017, pe baza unor dovezi documentare.

¹⁹ Cf. IORDAN 1983, s.v. *Băniță*. În dicționarul CONSTANTINESCU 1963, s.v. *Ban*, este de găsit (pe lângă antroponimele *Banița* și *Baniță*) și „masculinul” *Banițul*. Un nume de familie *Banița* (cu accent pe temă, sau pe sufix?) am extras recent din cartea de telefon a municipiului Oradea.

²⁰ GĂMULESCU 1983: 152.

²¹ De fapt, dacă dăm o căutare pentru *Banjica*, internetul oferă în primul rând nenumărate pagini de informații privitoare la localitatea Banjica de lângă Belgrad, unde a funcționat cel mai cunoscut lagăr de exterminare nazist de pe teritoriul Serbiei.

²² Voi menționa însă aici că dicționarul „sîrbocroat-român” JIVCOVICI 1994 îl dă pe *banja* ‘stațiune balneară, băi’, dar nu dă și vreun derivat diminutival de tipul *banjica*.

²³ Vezi partea finală din PORUCIUC 2017.

²⁴ Cf. CONSTANTINESCU 1963, s.v. *Ban*.

²⁵ Vezi nota următoare.

²⁶ Nu voi ridica aici întrebarea dacă maghiarii l-au împrumutat pe al lor *bánya* din slavă (unde, după cum am văzut, *banja* e considerat, de unii filologi, a fi provenit din „latina populară”), sau, mai direct, din dacoromâna timpurie, în care actualul *baie* se

le-au numit *Baia* sau *Băița*²⁷, ci și susmenționata localitate *Bănia* din Banat, atestată ca *Banya* (în 1484), aceasta fiind însă cu siguranță legată de *bănie* (deci și de *ban*¹), nu de *baie*²⁸. În sfârșit, un sat între timp dispărut, atestat ca *Banya*, tot în Banat, a fost pus de Suci în legătură cu o vale numită *Banița*, lângă Gladna²⁹. Dacă un antroponim ca *Baniță* putea fi, la origini, o poreclă cu aluzie chiar la vasul-măsură denumit *baniță*, un oiconim sau o bucată de pământ cu numele *Banița* sau *Bănița* trebuie să fi reprezentat referiri la reședințe de ban (=jude sătesc) din vechime.

Chiar fără a ne strădui să găsim referiri directe în documente medievale timpurii, concluzia că satul hunedorean *Bănița* își explică numele prin însăși poziția lui strategică (care ar fi justificat un statut de reședință de ban local) o putem trage și dintr-o simplă privire aruncată pe datele menționate în pagina de Wikipedia privitoare la „Comuna-Bănița-Hunedoara”: (1) în zona satului respectiv se află ruinele unei cetăți dacice de unde se putea supraveghea o importantă trecătoare („culoarul Bănița-Merișor-Baru”); (2) în apropiere se află și un „turn medieval” care străjuia Cheile Crivădiei; (3) denumirea maghiară pentru satul Bănița a fost *Banica* (cu forma mai timpurie *Banicza*, menționată într-o notă mai sus), iar denumirea germană a fost *Bansdorf*, care se poate traduce, fără nicio ezitare, ca „Satul Banului”. Mai multe argumente în favoarea importanței localității în discuție pot fi extrase dintr-un repertoriu arheologic al județului Hunedoara, unde se consemnează că, lângă Bănița, la „Punctul Piatra Cetății”, se află ruinele unei cetăți dacice cu ziduri și turnuri de piatră (*murus Dacicus*), acolo fiind vizibile și semne care indică „reutilizarea fortificației în Evul Mediu”³⁰.

Ca să ne întoarcem la argumentarea lingvistică, se poate afirma că, în terenul limbii române, nu par să fi avut loc contaminări între sfera latinescului popular **bannea* și cea a vechiului germanic *bann* (asemenea contaminări producându-se însă în sârbă-croată și maghiară, după cum am arătat mai sus). Destul de clar este că schimbarea fonetică suferită în dacoromână de apelativul *baie* (care l-a pierdut pe acel *n* „muiat”) a afectat și numele proprii care încă erau simțite ca direct legate de respectivul apelativ – vezi, de exemplu, seria reprezentată de oiconime precum *Baia*, *Băile*, *Băișoara* și *Băița*³¹. Pierdere acelei nazale palatalizate evident nu s-a produs însă, în dacoromână, nici în toponimele *Banița* și *Bănița*, nici în antroponimele *Banița*, *Baniță*, *Bănița* și *Băniță*, pe care le-am menționat mai sus.

ECOURI ALE UNUI VECHI SISTEM TRIBUTAL

De fapt, dacă legătura (foarte probabilă) dintre toponime sud-est europene din seria *Banitzza-Banica-Banjița-Bănița* și împrumutul vechi germanic *ban* (ca desemnare a unei autorități locale) a fost obscurizată de susmenționata contaminare între termenii referitori la „baie” și cei referitori la „bănie”, acea legătură este mai bine susținută chiar de datele pe care le avem cu privire la utilizarea obiectului cunoscut de români ca *baniță*. Respectivul termen, la începuturile utilizării sale, nu avea de-a face cu un obiect reprezentabil ca „băiță”, ci cu un recipient cu formă și capacitate standardizate în conformitate cu anumite rânduilei

pronunța încă *ban'e* (așa cum a rămas în aromână). Pentru discuția de față, voi remarca doar că, în timp ce maghiarii au „interpretat” (prin etimologie populară) oiconimul bănățean *Bănia* ca *Bánya*, ei au redat oiconimul *Bănița* ca *Banicza* (cu *a* și *n*, nu cu *á* și *ny*), deci fără „trimiteră” la *bánya* (pentru redare în maghiară a celor două oiconime românești – vezi MOLDOVAN/ TOGAN 2008: 54).

²⁷ Vezi, de exemplu, tot în dicționarul SUCIU 1967, vol. I., oiconimele *Baia Craiului*, *Baia de Arieș* și *Băița* din jud. Mureș, toate atestate în sec. XIV.

²⁸ De menționat, în acest context, este următoarea notă a lui Jordan (1963: 52), privitoare chiar la oiconimul bănățean în discuție: „*Bănia* [...] n-are nici o legătură cu toponimele precedente [din familia *Baia*], cum presupune Kisch [...]: *n(i)* ar putea reda pe *ni*, existent în graiul bănățean, dar dificultăți mari prezintă *ă*, care presupune o accentuare pe *i*. *Bănia* [...] are drept temă subst. *ban*, ceea ce se potrivește foarte bine cu Banatul ‘provincie condusă de un ban’”.

²⁹ SUCIU 1968, vol. II, s.v. *Banya*.

³⁰ LUCA 2008: 29.

³¹ Seria reprezentată de oiconimele respective ocupă mai multe pagini din dicționarul toponimic GHINEA, GHINEA 2000.

„banale”³². Un asemenea recipient a fost folosit la măsurarea cantităților de cereale care reprezentau dări obligatorii către reprezentanți ai unor autorități teritoriale. Fără a putea indica cu precizie perioada în care s-au impus mai întâi asemenea dări în teritorii actualmente românești, consider că a fost vorba de o perioadă pre-statală în care un sistem tributual, impus și controlat la început de elite dirigente germanice, arăta deja forme care aveau să fie considerate specifice feudalismului³³.

Sunt de dat aici unele amănunte de interes mai mult istoric decât lingvistic. Voi începe prin a menționa că – în acest articol, ca și unele deja publicate (precum cele privitoare la *gospodar*, *fară*, respectiv *găman*)³⁴ – am căutat să scot în evidență contribuția vechilor germanici (mai ales a celor din perioada marilor migrații) la închegarea unor structuri proto-feudale în spațiul romanizat din Europa central-sud-estică, chiar mai devreme decât fenomenul similar, mai bine atestat, desfășurat în Europa vestică (Franța, Spania, nordul Italiei). Am ținut cont și de importante concluzii pe care le-a tras Henri H. Stahl (pe linia „arheologiei sociale”) în fundamentala sa interpretare a unor rădăcini ale feudalismului românesc³⁵, ca și de concluzii la care, pe o linie similară, au ajuns istorici și arheologi recenți, precum Pohl, Kazanski și Curta³⁶. Pentru a simplifica lucrurile aici, voi observa că triburile germanice (așa cum au fost ele prezentate de Caesar, apoi de Tacitus)³⁷ aveau de timpuriu o organizare care le permitea să fie atât producători (în speță crescători de vite și agricultori), cât și războinici³⁸, capabili să profite din „biruirea” unor populații ne-germanice³⁹. În această privință un excepțional exemplu ilustrativ este textul vechi englez (din sec. IX) cunoscut ca *Ohthere*, acesta fiind de fapt numele unui viking norvegian care și-a prezentat modul de trai în fața regelui anglo-saxon Alfred cel Mare și a curtenilor săi. *Ohthere* ni se înfățișează ca un „colonist” alogen, care are propriile sale îndeletniciri productive, dar care percepe și bir în natură de la autohtonii ne-germanici (de neam finic), într-o regiune de pe coasta Norvegiei actuale. Iată cel mai semnificativ fragment din „raportul” în discuție (în traducere literală):

El a fost printre primii oameni din acel ținut. Nu avea însă mai mult de douăzeci de vite și douăzeci de oi și douăzeci de porci; iar puținul pe care-l ara, îl ara cu caii. Iar averea lor este mai ales din birul [gafol] pe care finicii [Finnas] li-l dau. Birul acela este în piei de animale sălbatice și pene de păsări și oase de balenă și parâme, care sunt lucrate din piele de morsă. [...] Fiecare dă după starea lui [be his gebyrdum]. Cel mai cu stare va să

³² Fac aluzie la termenul vechi francez *banal*, ca derivat adjectival de la germanismul (franconic) *ban*, care, într-o epoca feudală timpurie, a ajuns să desemneze însăși autoritatea unui senior feudal (vezi prezentarea detaliată a familiei lexicale a v.fr. *ban* în PORUCIUC 2016).

³³ A nu se uita că termenii *feudal*, *feudă* și *fief* provin, în ultimă instanță, din forme latinizate ale unui vechi germanism **feh*, care a însemnat mai întâi ‘vite’ (cf. germ. *Vieh*), apoi ‘avere, bani’ (cf. engl. *fee* ‘taxă’) și în cele din urmă ‘domeniu acordat unui vasal de către seniorul său’ – cf. BAUMGARTNER/ MÉNARD 1996, s.v. *fief*, respectiv s.v. *féodal*. Vezi și MDA-II, 2001, s.v. *fief* (ca termen împrumut în română din franceză, cu sensurile „feudă; drept de proprietate asupra unei feude; zonă de influență absolută sau preponderentă”).

³⁴ Cf. PORUCIUC 20008a, PORUCIUC 2014, respectiv PORUCIUC 2016a.

³⁵ Cf. STAHL 1980.

³⁶ Cf. POHL 2008, KAZANSKI 2009, CURTA 2009.

³⁷ Am folosit traducerea engleză HANDFORD 1960 pentru *De bello Gallico* a lui Caesar și traducerea românească NAUM 1957 pentru *Germania* lui Tacitus.

³⁸ Sunt de amintit aici datele și argumentele folosite de STEUER (2010: 126-128) în prezentarea transformării „aristocrației tribale” în „nobilime feudală” în cazul germanicilor care s-au impus în diverse zone din Europa centrală și vestică în perioada care a urmat după marile migrații.

³⁹ Românii de azi nu mai simt termenii *bir* și *a birui* ca fiind membri ai aceleiași familii lexicale. Cei doi termeni au fost în general prezentați ca provenind din termeni maghiari distincți, anume din *bér* (‘plată, chirie, retribuție’), respectiv din *bír* (‘a fi capabil (să), a stăpâni’) – cf. DELR-I, 2012, s.v. *bir*, respectiv s.v. *birui*. De fapt, după cum voi demonstra într-o lucrare viitoare, cei doi termeni românești arată o evidentă înrudire, care indică și proveniența dintr-o familie lexicală veche germanică bine reprezentată de familia veche engleză care cuprinde substantivul *byre* ‘cuviniță, ceea ce se cuvine’ și forma verbală impersonală *byreþ* ‘ține de, se cuvine’ (tradus în latină prin *pertinet ad, licet*) – vezi cele două cuvinte explicate, în articole separate, în dicționarul BOSWORTH 1983; vezi și bogata familie a germ. *Gebühr* ‘datorie, obligație, bună-cuviință, impozit, taxă’ (cf. ISBĂȘESCU 1997, s.v. *Gebühr*). La toate acestea va trebui să revin cu altă ocazie.

dea cincisprezece piei de jder și cinci reni și zece măsuri de pene [tyn ambra feðra], și o scurtă din blană de urs sau de vidră și două parâme, fiecare să fie de șaizeci de coți [syxtig elna lang].⁴⁰

De remarcat ar fi că tributul în natură era perceput prin aplicarea anumitor unități de măsură standardizate, în cazul de față cotul și „amfora”⁴¹. În secolul IX, finicii din nord-vestul Peninsulei Scandinave nu erau agricultori, deci un „gospodar”⁴² intrus precum Ohthere nu avea cum să le impună dări în cereale, ci doar în bunuri precum parămele măsurate în coți și penele (pentru chilote?) măsurate cu un recipient denumit *amber* în vechea engleză (forma *ambra* din text fiind un genitiv plural cerut de adjectivul numeral din fața lui).

Pentru că este vorba de o remarcabilă coincidență cronologică, voi adăuga aici că un contemporan al lui Ohthere, anume mult mai vestitul Rurik, pătrundea cu varegii săi (est-scandinavi) în teritoriile ale slavilor estici. Aceștia varegii le-au impus un sistem tributual mult mai „avansat” decât cel pe care-l putem întrevedea din textul vechi englez de mai sus. Din cronică primară rusească („a lui Nestor”) aflăm că, murind Rurik (în 879), domnia a preluat-o Oleg (în calitate de tutore al lui Igor, fiul lui Rurik), iar acesta a ajuns să se înscăuneze la Kiev și să marcheze, practic, trecerea de la mai vechiul sistem tributual la unul proto-feudal, după cum vedem în fragmentele următoare:

Oleg purcese, luând cu sine mulți oșteni [...]; și ajunse la Smolensk, [...] cuceri orașul și își așeză acolo oștenii săi. [...] Acest Oleg începu să ridice cetăți [gorody] și le puse biruri [dani] slovenilor, crivicilor și merienilor. Le porunci și celor din Novgorod să le plătească varegilor bir de trei sute de grivne pe an [300 griven" na lëto], ca să țină pace [...].⁴³

Se pare că „jupâni” mult mai timpurii decât Ohthere și Oleg, anume reprezentanții unor elite marțiale germanice care, deja în secolele IV-V, și-au impus propriul sistem tributual în anumite teritorii sud-est europene, cu siguranță percepeau bir în cereale (mai degrabă decât în metal prețios), după anumite rânduieli și cu anumite măsuri. Ipoteza propusă aici este că rom. *baniță* își trage numele de la o măsură „banală” de capacitate, cu care se măsurau cantitățile de cereale percepute de la unii *Romani tributarii*⁴⁴ fie de către „zapcii” ostrogoți aflați în slujba hunilor, fie de către gepizii, longobarzii și goții înstăpâniți în teritoriile carpato-danubiano-adriatice după căderea hunilor.

Începuturile folosirii *baniței* (ca măsură de capacitate), în zona care ne interesează, s-ar plasa deci într-o perioadă în care elitele vechi germanice au reușit să-și impună propriul sistem tributual în teritoriile sud-est europene în mare parte romanizate. Ulterior, după cum reiese din importante lucrări referitoare la complicatele structuri și modalități de „biruire” ale epocii interpretate ca „feudalism românesc”, a ieșit în evidență importanța pe care au avut-o, chiar până în epoca modernă, atât găleata (cu denumire moștenită din latină)⁴⁵, cât și *banița* (cu o denumire pe care o consider veche germanică, cel puțin în temă). Termenul *baniță* trebuie să-l fi concurat pe mai vechiul *găleată* încă din perioada românei timpurii, iar mai târziu a concurat cu slavonismul *căblă* (înrudit, de departe, cu rom. *cupă*)⁴⁶, apoi cu săsismul *ferdelă*, cu turcismul

⁴⁰ Am tradus, cât s-a putut de literal, după textul vechi englez original reproduș în WHITELOCK 1990: 19.

⁴¹ Pe când cotul, ca unitate de măsură pentru lungime, a avut în germanică, din cele mai vechi timpuri, o denumire neoașă (cf. eng. *ell* și germ. *Elle*), vechii germanici au adoptat și lat. *ampora* (variantă mai arhaică a lui *amphora*) ca unitate de măsură pentru grâne sau lichide. Ceea ce anglo-saxonii au avut ca *amber* (ulterior ieșit din uz), vechii germanici au avut ca *ampri*, păstrat până în germana de azi, ca *Eimer* ‘găleată’ (cf. PFEIFER 2004, s.v. *Eimer*).

⁴² Explicarea lui *gospod* din slavă și a lui *gospodar* din română ca bazate pe un compus vechi germanic (*gōd-spōd*) este conținută, după cum am indicat deja mai sus, în articolul PORUCIUC 2008a.

⁴³ Am tradus după fragmentele redată bilingv (veche rusă și engleză) în PRITSAK 1982: 62-64.

⁴⁴ Am adoptat formula menționată în POHL 2008: 240-241, unde este însă vorba de „romani tributari” din teritoriile vest-europene „biruite” de germanici.

⁴⁵ La „plata cu găleata”, prin care țăranii își puteau obține libertatea de strămutare, se face referință în volumul (în engleză) STAHL 1980: 131, unde termenul *găleată* este folosit fie în original, fie ca tradus prin eng. *bushel*.

⁴⁶ Rom. *căblă* provine din vechea slavonă, dar acolo termenul era provenit din germană, însă cu siguranță nu din forma modernă *Kübel* (cf. CIORĂNESCU 2001, s.v. *căblă*). Este de mers la vechiul german de sus *kubilo*, la rândul său explicabil prin

dimerlie și, în sfârșit, cu franțuzismul *dublu*⁴⁷. În ce privește persistența (măcar în memoria populației rurale) a unor asemenea denumiri de măsuri, voi cita dintr-o monografie a comunei natale (Trifești, jud. Iași), în care mai întâi sunt menționate „dimerlia și banița lui Cuza” (ca exponate dintr-o casă-muzeu locală), apoi fiind reconstituită o scenă de treierat (din sec. XIX), în care un dregător domnesc (*clucer de arie*) „strângea grâul datorat domnului sau boierului, ca dijmă, măsurat cu banița și dimerlia”⁴⁸. Aș mai adăuga aici că găleata și „subdiviziunea” sa, *cupa*⁴⁹, erau vase din doage de lemn, ca și banița „clasică”. Chiar și acest fapt fizic merită atenție în discuția de față, având în vedere că vechii germanici s-au dovedit a fi mari meșteri în prelucrarea lemnului, aspect clar reflectat (după cum a observat Giuglea) și în domeniul vechilor germanisme păstrate în limba română⁵⁰.

CONCLUZII ȘI SUGESTII FINALE

La momentul actual ar fi greu de decis dacă *banița* (cu varianta oltenească *baneță*)⁵¹ reprezintă combinarea dintre o temă veche germanică **banna*-⁵² și un sufix proto-slav (*-ica*, transcris și ca *-itsa*, sau *-itza*)⁵³, sau dacă acel sufix reprezintă de fapt o contaminare între un sufix proto-slav și unul germanic (*-iþa*)⁵⁴. Este foarte tentantă ideea că o funcționare în paralel a unui sufix est-germanic (gotic), *-iþa*, și a unuia slav, *-ica*, a putut exista încă din cadrul coabitării goto-slave din anumite zone ale cuprinzătorului orizont Černjakhov-Sântana de Mureș. La respectiva coabitare se referă următoarele observații ale lui Kazanski : « On peut remarquer, que les sites slaves de type Koločin et Pen'kovka de l'époque hunnique se diffusent dans la même région que ceux de la phase finale de Černjahov. Il est probable, que la population slave et gothique cohabitait au début du Ve s. dans le même territoire, politiquement contrôlé par les Huns »⁵⁵. Nu

„latinescul târziu” *cupella*, un diminutiv al lat. *cupa* (cf. PFEIFER 2004, s.v. *Kübel*). Cu privire la „perceperea impozitului pe unități de impunere (căblă sau găleată)”, în Transilvania aflată sub control austriac (sec. XVIII), vezi POP, BOLOVAN 2013: 131.

⁴⁷ Pentru etimologiile acestora din urmă, vezi articolele respective din MDA.

⁴⁸ Cf. ARHIP, RUSU 1995: 112, respectiv 115.

⁴⁹ Am în minte, în mod particular (și „subiectiv”), gălețile și cupele pe care, în anii 60 ai secolului trecut, le-am văzut folosite de ciobani la măsuratul laptelui de oaie, la stâna satului natal (Vladomira, com. Trifești, jud. Iași).

⁵⁰ Sunt de menționat în primul rând observațiile făcute, cu mult timp în urmă, de GIUGLEA (1988: 123), cu referire la vechi germanisme (din română) care „se grupează în jurul ideii comune: ‘lemn’ (cherestea, lemn de foc) sau ‘o parte tăiată dintr-un lemn’”. La acea „idee comună” m-am referit și într-un articol anterior, privitor la rom. *gard*, ca vechi germanism (PORUCIUC 2009).

⁵¹ Notabil este și derivatul diminutival *bănicior*, atestat la sfârșitul secolului XIX (cf. DELR-I, 2012, s.v. *baniță*). O interesantă referire la utilizarea obiectului desemnat ca *bănicior* apare în episodul găsirii unei comori de către doi frați, în basmul despre Ivan Năzdrăvan povestit de basarabeanca Evdochia Țargu (n. 1920, com, Izvoare, jud. Soroca). Unul dintre frați zice: „Mă, hai și măsurăm câți bănicioari di bani avem. [...] Ivan, du-ti la părintili și spuni-i și-ț’ dei bănicioru. Dacă te-a-ntreba ci și facim, spuni-i c-avem fasoli di măsurat” (cf. OPRIȘAN 2009: 154).

⁵² Este vorba de tema proto-germanică **banna-*, luată în considerație de dicționarul etimologic PFEIFER 2004 în articolul privitor la germ. *Bann* (a cărui sferă semantică este definită acolo prin formula *zwingende Gewalt*, traducibilă ca „forță coercitivă”), care cu siguranță are de-a face și cu vechiul germanism care stă la baza termenului *ban*, cel din franceza veche, ca și cel din română.

⁵³ După cum indică prezența unor termeni proto-slavi reconstruiți, precum **kurica* ‘găină’ și **ulica* ‘uliță’ (inclusi în dicționarul DERKSEN 2008), ar reieși că sufixul în discuție a fost folosit în derivări încă din proto-slavă. În teren românesc *-iþa* a intrat în termeni vechi slavi (cu accent pe temă, ca în sud-slava de azi), precum *gârliþă*, *laviþă* și *meliþă*, apoi a fost atașat și la teme latinești, în derivate (cu sens, inițial, diminutival) precum *lintiþă* și *pieþă*. În sfârșit, sufixul în discuție a ajuns să apară (ca accent pe sufix) în feminine derivate din masculine (*băciþă* < *baci*, *dăscăliþă* < *dascăl*, *domniþă* < *domn* etc.) și în numeroase substantive cu sens diminutival (*bobiþă*, *guriþă*, *portiiþă*, *ușiþă* etc.).

⁵⁴ Un articol special ar merita asemănările (în formă și productivitate) dintre proto-slavul **-ica* (a se pronunța /itza/) și proto-germanicul **-iþō* (cu *þ* având valoarea lui *th* din engleză), adică sufixul care în gotică a fost atestat ca *-iþa* (cărui îi corespunde mult diminuatul sufix *-th* din substantive precum eng. *length* și *strength*, derivate din adjectivele *long*, respectiv *strong*). Iată o listă selectivă de derivate gotice cu *-iþa* (pe care le-am extras din dicționarul KÖBLER 1989): *airziþa* ‘amăgire’ < *airzjan* ‘a amăgi’; *daubiþa* ‘amorteală’ < *daubjan* ‘a amorti’; *raihþa* ‘dreptate’ < *raihþs* ‘drept’; *weihþa* ‘sfîntenie’ < *weihþs* ‘sfânt, sacru’. De remarcat este că în gotică derivatele cu *-iþa* arătau o varietate foarte asemănătoare cu cea arătată de derivatele cu *-ica* din limbile slave, ca și de cele cu *-iþă* din română.

⁵⁵ Cf. KAZANSKI 2009: 158-159.

este însă de neglijat nici posibilitatea unei contaminări (suplimentare) cu două sufixe moștenite de limba română din latină: în primul rând ar fi vorba de lat. *-icia*, cel vizibil în rom. *arșiță* (cu accent pe temă, ca și *baniță*); dar nu este de neglijat nici lat. *-itia*, vizibil în termeni precum rom. *negreață* și *tinerețe*⁵⁶. În același timp, în ce privește tema, ar fi greu de respins o legătură dintre *ban-* din rom. *baniță* și tema identică pe care am scos-o în evidență în termenii din bogata familie lexicală românească de care aparțin *ban*, *bănat*, *bănuși* și *bântui* (termeni care aveau de-a face cu o structură socială și un sistem juridic specifice românilor timpurii)⁵⁷. Având în vedere lipsa de atestări documentare din perioada de tranziție de la antichitate la evul mediu în zona care ne interesează aici⁵⁸, nu se poate ști cu precizie când au început dările în cereale să fi măsurate cu un recipient standardizat numit *baniță* sau *baneță* (posibil derivat chiar dintr-un **banniþa* germanic). Se impune însă ideea că rom. *baniță* – alături de rom. *ban* și de bogata sa familie – trebuie luat în considerație ca reflex al unui sistem de rânduiri tributale (pe cale de a deveni proto-feudale) derivate din cutume vechi germanice⁵⁹.

BIBLIOGRAFIE

- ARHIP, RUSU 1995 Arhip, C., Rusu, E., *Trifești – Lunca amintirilor*, Ed. Timpul, Iași.
- BAUMGARTNER, MÉNARD 1996 Baumgartner, E., Ménard, Ph., *Dictionnaire étymologique et historique de la langue française*, Le Livre de Poche, Paris.
- BOSWORTH 1983 Bosworth, J., *An Anglo-Saxon Dictionary*, ed. Northcote Toller, T., Oxford University Press, Oxford.
- CIORĂNESCU 2001 Ciorănescu, A., *Dicționarul etimologic al limbii române*, ed. Șandru Mehedinți, T., Popescu Marin, M., Saeculum I. O., București.
- CONSTANTINESCU 1963 Constantinescu, N. A., *Dicționar onomastic românesc*, Ed. Academiei R.S.R., București.
- CURTA 2009 Curta, F., *Text, Context, History and Archaeology – Studies in Late Antiquity and the Middle Ages*, ed. Victor Spinei, Ed. Academiei Române, București/Ed. Istros, Brăila.
- DELR 2012, 2015 *Dicționarul etimologic al limbii române*, I (2012), II (2015), coord. Sala, M., Avram, A., Ed. Academiei Române, București.
- DERKSEN 2008 Derksen, R., *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Vocabulary*, Brill, Leiden/Boston.
- FONTES 1982 *Fontes historiae Daco-Romanae*, IV, ed. Mihăescu, H. et al., Ed. Academiei R. S. R., București.
- GĂMULESCU 1983 Gămulescu, D., *Influențe românești în limbile slave de sud (I – Sîrbocroata)*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București.
- GEORGIEV et al. 1971 Georgiev, V. et al., *Bălgarski etimologičen rečnik*, Tom I, Izdatelstvo na Bălgarskata Akademiia na Naukite, Sofija.
- GIUGLEA 1988 Giuglea, G., *Fapte de limbă – Mărturii despre trecutul românesc*, ed. Sădeanu, F., Ed. Științifică și Enciclopedică, București.
- HANDFORD 1960 Handford, S. A. (trad.), *Caesar – The Conquest of Gaul*, Penguin Books, Baltimore.
- IORDAN 1983 Iordan, I., *Dicționar al numelor de familie românești*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București.
- IORDAN 1963 Iordan, I., *Toponimia românească*, Ed. Academiei R. P. R., București.
- IOVAN 1994 Iovan, T., *Dicționar bulgar-român*, Ed. Științifică, București.
- IVĂNESCU 2000 Ivănescu, G., *Istoria limbii române*, ed. M. Paraschiv, Ed. Junimea, Iași.

⁵⁶ Vezi articolele *arșiță*, *negru* și *tinăr* în dicționarul CIORĂNESCU 2001.

⁵⁷ Cf. PORUCIUC 2016 și 2017.

⁵⁸ Ne interesează mai ales secolele V-VIII, adică exact perioada de „formare a limbii române” (cf. IVĂNESCU 2000: 181).

⁵⁹ Voi reveni la aceste aspecte în planificatul articol privitor la *bir* și a *birui*.

- JIVCOVICI 1994 Jivcovic, M., *Dicționar sîrbocroat-român*, Ed. Helicon, Timișoara.
- KAZANSKI 2009 Kazanski, M., *Archéologie des peuples barbares*, ed. Spinei V., Ed. Academiei Române, București/Ed. Istros, Brăila.
- KÖBLER 1989 Köbler, G., *Gotisches Wörterbuch*, Brill, Leiden.
- LUCA 2005 Luca, S. A. *Repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, Ed. Altip, Alba Iulia.
- MDA 2001-2003 *Micul dicționar academic*, I-IV, coord. Sala, M., Dănăilă, I, Univers Enciclopedic, București.
- MIHĂESCU 1993 Mihăescu, H., *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, Ed. Academiei Române, București.
- MOLDOVAN, TOGAN 2008 Moldovan, S., Togan, N. *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, ed. Rauș, N., Moraru, D., Ed. Scripta, București.
- NAUM 1957 Naum, T. A. (trad.), *Cornelius Tacit – Despre originea și țara germanilor*, Ed. Științifică, București.
- OPRIȘAN 2009 Opreșan, I. (ed.), *Basmе fantastice românești*, XI, Ed. Vestala, București.
- PAPAHAGI 1974 Papahagi, T., *Dicționarul dialectului aromân – Dictionnaire aroumain (macédo-roumain)*, Ed. Academiei R.S.R., București.
- PFEIFER 2004 Pfeifer, W., *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*, Deutscher Taschenbuch Verlag, München.
- POHL 2008 Pohl, W., *Eastern Central Europe in the Early Middle Ages – Conflicts, Migrations and Ethnic Processes*, ed. Spinei, C., Hriban, C., Ed. Academiei Române, București/Ed. Istros, Brăila.
- POP, BOLOVAN 2013 Pop, I.-A., Bolovan, I., *Istoria Transilvaniei*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca.
- PORUCIUC 2017 Poruciu, A., *Un sistem juridic-administrativ de origine veche germanică reflectat într-o familie lexicală românească (ban, bănat, băni, bănui, băntui) (II)*, in: *Arheologia Moldovei*, XL, 289-314.
- PORUCIUC 2016 Poruciu, A., *Un sistem juridic-administrativ de origine veche germanică reflectat într-o familie lexicală românească (ban, bănat, băni, bănui, băntui) (I)*, in: *Arheologia Moldovei*, XXXIX, 113-128.
- PORUCIUC 2016a Poruciu, A., *Mutual clarifications – analyzing Romanian găman in connection with Gothic gaman and English yeoman*, in: *The Journal of Indo-European Studies*, Vol. 44, Nos 3/4, 466-483.
- PORUCIUC 2014 Poruciu, A., *The Fortune of the Old Germanic Loan fara in Romanian and in Other European Languages*, in: *The Journal of Indo-European Studies*, Volume 42, Nos 1&2, 175-202.
- PORUCIUC 2009 Poruciu, A., *Linguistic-Historical Implications of an Old Germanic Loan – Romanian gard 'fence, enclosure, weir, garden'*, in: *The Mankind Quarterly*, Vol. L, Nos 1&2, 25-70.
- PORUCIUC 2008 Poruciu, A., *Historical Implications of a Romanian Lexical Family of Old Germanic Origin (ban, bănat, băni, bănui, băntui)*, *The Mankind Quarterly*, Vol. 48, No. 3, 353-395.
- PORUCIUC 2008a. Poruciu, A., *From Old Germanic gōd-spōd to Slavic gospod and Romanian gospodă*, in: *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – Limbi și Literaturi Străine*, Tomul XI (117-126).
- PRITSAK 1982 Pritsak, O., *Section B* din vol. Golb, N., Pritsak, O., *Khazarian Hebrew Documents of the Tenth Century*, Cornell University Press, Ithaca/ London.
- SOLTA 1980 Solta, G. R., *Einführung in die Balkanlinguistik mit besonderer Berücksichtigung des Substrats und des Balkanlateinischen*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.
- STAHL 1980 Stahl, H. H., *Traditional Romanian village communities – The transition from the communal to the capitalist mode of production in the Danube region*, Cambridge University Press, Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney/ Editions de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris.
- STEUER 2010 Steuer, H., *European Societies in the First Millennium AD – Archaeology, History and Methodology*, ed. Spinei, V., Asăndulesei, A., Ed. Academiei Române, București/Ed. Istros, Brăila.

- SUCIU 1967-1968 Suci, C., *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, I-II, Ed. Academiei R.S.R., București.
- TOMICI 1986 Tomici, M., *Dicționar macedonean-român*, Makedonska Kniga, Skopje/ Ed. Științifică și Enciclopedică, București.
- VASMER 1986-1987 Vasmer, M., *Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka*, I-IV, ed. Trubačev, O. N., Progress, Moskva.
- WHITELOCK 1990 Whitelock, D. (ed.), *Sweet's Anglo-Saxon Reader in Prose and Verse*, Clarendon Press, Oxford.
- ZAICZ 2006 Zaicz, G. (coord.), *Etimológiai szótár – Magyar szavak és toldalékok eredete*, TINTA, Budapest.